

О. В. Волкова

**Висвітлення проблеми «ВІЛ/СНІД»
засобами масової інформації:
етико-правовий аспект**

Епідемія ВІЛ/СНІДу є фактично тим глобальним викликом, що визначає рівень нашої цивілізації та людяності. І на жаль, ми не пройшли цю перевірку, адже ВІЛ-носії сьогодні потерпають від стигматизації та дискримінації, постійно зазнають соціального відторгнення й відчуження з боку здорового населення, а також відчують себе неповноцінними й зовсім непотрібними своїй держа-

ві. Мова йде не про сотню чи тисячу українців, а про 1% всього населення нашої держави. Найновіші показники Українського центру профілактики і боротьби зі СНІДом МОЗ України станом на 2011 рік вражають: під диспансерним наглядом в лікувальних закладах перебуває 115275 ВІЛ-носіїв, з яких 16764 людини хворі на СНІД, а 9072 особи – це діти ВІЛ-позитивних мам, що перебувають на обліку. Актуальність дослідження полягає насамперед в масовості епідемії ВІЛ/СНІДу, яка нерідко стає інформаційним приводом для журналістів. А останні, в свою чергу, через недосвідченість чи незнання законів часто порушують права ВІЛ-носіїв та формують до них стереотипно негативне ставлення.

Таким чином, ситуацію, що склалася в Україні з порушенням прав і свобод ВІЛ-позитивного населення, на сучасному етапі без вагань можна назвати критичною. Теоретично за час стрімкого поширення ВІЛ/СНІДу на теренах нашої держави уряд України та Національна координаційна рада з питань запобігання поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу юридично створили всі умови для нормального життя хворого населення. До інших позитивних рис можна віднести й проведення освітніх кампаній щодо захисту прав людей, які живуть із ВІЛ/СНІДом, зміну ставлення до проблеми. Поширюється також практика звернення до суду у випадках порушення прав людини. Більше того, публікації в ЗМІ, соціальна реклама й різноманітні програми на радіо чи телебаченні з даної проблеми, здавалось би, створюють ефект «хвилювання та небайдужості» за долю ВІЛ-носіїв.

Однак теоретичні досягнення часто не відповідають практичним результатам, а відповідні закони й акти щодо прав цих людей так і залишаються існувати тільки на папері. Як зазначається у спеціалізованому всеукраїнському виданні «Мотылек», яке видається за підтримки Міжнародного Альянсу з ВІЛ/СНІДу, українське законодавство й уряд не забезпечують належних умов для існування людей, хворих на СНІД. Навіть на рівні законодавчо-правової бази Україна не здатна в реальності забезпечити рівні права й свободи всіх своїх громадян.

При цьому в нашій державі існує низка юридично-етичних документів, які гарантують рівність прав для всіх громадян і повинні захищати людину, хвору на вірус імунodefіциту. Це Конституція України, Цивільний Кодекс України, Закони України

«Про охорону дитинства», «Про соціальні послуги», «Про внесення змін до Закону України "Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення"», Указ Президента України «Про невідкладні заходи щодо запобігання поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу», Постанова «Про утворення Національної координаційної ради з питань запобігання поширенню ВІЛ-інфекції/СНІДу», Наказ МОЗ України «Про вдосконалення організації медичної допомоги хворим на ВІЛ-інфекцію/СНІД» (2000 рік) та інші.

При цьому в українських ЗМІ трапляється величезна кількість журналістських матеріалів (майже 70%), створених без належного опрацювання й використання згаданої етико-юридичної бази. Наприклад, 30–31 листопада 2011 року всеукраїнські ЗМІ («Кореспондент», «Аргументы и факты» та інші) передрукували статистичну інформацію інформантства «Інтерфакс-Україна» про те, що приблизно 85000 українських підлітків віком від 10 до 19 років перебувають у групі ризику захворювання на ВІЛ. З них 50000 людей вживають ін'єкційні наркотики, 20000 залучені до гомосексуальних статевих відносин, а 15000 дівчат – до комерційного сексу. На наш погляд, даний матеріал може нав'язати читачам погляд на ВІЛ-носіїв лише як на наркоманів, гомосексуалістів й працівників комерційного сексу. Таким чином, споживачі масової інформації в подальшому можуть дискримінувати ВІЛ-позитивних людей.

Журналісти вищезазначених всеукраїнських ЗМІ, що працювали з матеріалами «Інтерфакс-Україна», повелися непрофесійно, оскільки опублікували статистичні дані однобічно: читачі не знаходять інформації про величезну кількість українців (без девіантної поведінки), які заразилися й можуть заразитися іншими шляхами.

Прикладом того, що ЗМІ намагаються більш-менш умотивовано інформувати населення щодо епідемії ВІЛ/СНІДу, є матеріал Марини Єфанової «Для порятунку від ВІЛ є лише дві доби» (газета «Вечірній Харків», від 2 липня 2011 року). Автор наводить фрагмент інтерв'ю з лікарем-інфекціоністом Іриною Кожевниковою, яка розповідає, що в першу чергу потрібно робити, щоб уберегтися від СНІДу. Однак і в цьому тексті автор припускається помилки, навівши цитату інфекціоніста: «...на жаль, життя показує, що ВІЛ-інфіковані дуже рідко попереджають про своє захво-

рювання». Таким чином, у читачів може виникнути стереотипне враження, що всі ВІЛ-носії знають про свій статус, однак не зізнаються, тим самим намагаючись заразити здорових партнерів.

Отже, проаналізувавши публікації регіональних, всеукраїнських і спеціалізованих мас-медіа, можемо з упевненістю сказати, що найчастіше журналісти формують стереотипне уявлення про ВІЛ-носіїв як маргіналів, що «отримали хворобу як кару за розпусне життя». Опосередковано такі матеріали призводять до дискримінації ВІЛ-позитивного населення (порушення статті 14 Закону України «Про запобігання захворюванню на синдром набутого імунodefіциту (СНІД) та соціальний захист населення»), а тому потребують належного обговорення й критики з точки зору сучасних журналістикознавців та правознавців.